

DR. IURIE GOTIȘAN

ECONOMIA POLITICĂ A REINTEGRĂRII

CHIȘINĂU, 2017

Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) „Viitorul” este succesorul de drept al Fundației Viitorul, și păstrează în linii mari tradițiile, obiectivele și principiile de acțiune ale fundației, printre care se numără: formarea de instituții democratice și dezvoltarea unui spirit de responsabilitate efectivă printre oamenii politici, funcționari publici și cetățenii țării noastre, consolidarea societății civile și spiritului critic, promovarea libertăților și valorilor unei societăți deschise, modernizate și pro-europene.

Orice utilizare a unor extrase ori opinii ale autorului acestui Studiu trebuie să conțină referință la IDIS „Viitorul”.

Pentru mai multe informații asupra acestei publicații ori asupra abonamentului de recepționare a publicațiilor editate de către IDIS, vă rugăm să contactați IDIS „Viitorul”.

ADRESA DE CONTACT:

Chișinău, Iacob Hîncu 10/1, 2004, Republica Moldova

Telefon: (373-22) 21 09 32

Fax: (373-22) 24 57 14

www.viitorul.org

Această publicație este realizată de IDIS „Viitorul” cu suportul financiar al Black Sea Trust for Regional Cooperation. Opiniile aparțin autorilor și nu reflectă punctul de vedere al finanțatorului.

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation

A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Cuprins

INTRODUCERE	6
SISTEMUL POLITICO-ECONOMIC MOLDOVENESC: CARACTERISTICI ȘI JUCĂTORI	7
Profile generale în cadrul societății moldovenești	7
Transnistria – repere economice: Retrospective vs. expectative	9
ACTORI INTERNI ÎN PROCESUL DE REINTEGRARE A ȚĂRII	13
Asecte ale sistemului politic și economic din Moldova	13
Elitele de afaceri din Moldova	14
Elitele politice și economice din Transnistria	16
Alți subiecți ai procesului de reintegrare	17
ACTORI EXTERNI ÎN PROCESUL DE REINTEGRARE A ȚĂRII	19
Federația Rusă	19
Uniunea Europeană	20
Ucraina	21
SUA vs. OSCE	22
PUTEREA ȘI ASPECTE DE IMPLEMENTARE A DCFTA ȘI TRANSNISTRIA	23
Aspecte general-descriptive	23
Repere acceptabile pentru implementarea ZLSAC	24
„Road map-ul” pentru administrația transnistreană	25
Este sau nu aplicat ZLSAC-ul în Transnistria?	26
UNELE SCENARII ÎN VIITORUL APROPIAT	28
Mai multă aliniere sau mai multă divergență coroborată de riscuri	28
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	30
Aspecte transnistrene de reintegrare	30
Repere ale Republicii Moldova ce suportă procesul de reintegrare	30
Repere specifice de realizat în cadrul procesului de reintegrare	30
MANAGEMENTUL RISCURILOR	32
Recomandări cruciale de urmat	32
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	33

Introducere

Scopul acestei lucrări este de a analiza și pune în evidență aspecte alternative din punct de vedere a economiei politice, adică a marilor actori implicați în procesul de soluționare a diferendului transnistrean și de reintegrare a țării. Respectiv, documentul este structurat în câteva capitole, care încearcă o încadrare a mai multor jucători, politici și de afaceri, în cercetarea procesului de reintegrare a țării.

Având în vedere că Republica Moldova actualmente este în plin proces de implementare a prevederilor și condiționalităților stipulate în Acordul de Asociere cu UE, precum și cel de comerț liber și comprehensiv – DCFTA (Deep and Comprehensive Free Trade Agreement), ***economia politică a reintegrării*** este un subiect destul de incitant și sensibil a procesului de reintegrare a țării.

Lucrarea de față nici pe departe nu este una de pionerat, dar face mai multe tentative să ofere aspecte și recomandări alternative din punct de vedere economic în rezolvarea diferendului transnistrean. Or, chiar dacă aceasta este pe alocuri destul de subiectivă, indicatorii reflectați par să ne ofere un tablou mai complex și de ce nu o platformă comparativă a Moldovei cu regiunea transnistreană în acest sens.

Aduc mulțumiri și unor experți din cadrul Biroului Național de Statistică, Ministerului Economiei, precum și entităților similare din regiunea transnistreană atât pentru suport informațional, cât și personal.

Sistemul politico-economic moldovenesc: caracteristici și jucători

ECONOMIA POLITICĂ ar fi termenul original pentru studiul producției, acțiunilor de vânzare și cumpărare și a relațiilor acestora cu legile, vămile și statul. Per se, economia politică este pentru a înțelege în ce mod influențează instituțiile politice și mediul politic, comportamentul pieței și regulile acestora. Respectiv, aceasta combină relațiile dintre indivizi și stat d.p.d.v. politic. Or, scopul acestui studiu ține de identificarea principalilor actori implicați în procesul reglementare și reintegrare a țării, în particular din perspectiva economică a acestuia.

PROFILE GENERALE ÎN CADRUL SOCIETĂȚII MOLDOVENEȘTI

În esență, Moldova este în mare parte o societate rurală, fiind de fapt cea mai rurală din Europa. Potrivit ultimului recensământ¹ mai mult de 60% din populație locuiește în așezări rurale. Adevărul este că, multe așa-numite „așezări urbane” nu sunt diferite prea mult de un sat tipic, au un nivel similar de infrastructură și de dezvoltare economică și în multe cazuri au o populațiemica (10 din numărul total de 54 așezări urbane au mai puțin de 5 mii locuitori). Viața în zonele rurale se învâрте în jurul ciclului natural, o parte semnificativă a populației fiind ocupată cu agricultura și utilizând tehnologii învechite.²

Acest mod tradițional de viață a generat o apatie politică semnificativă, atitudini culturale conservatoare (cum ar fi un rol economic diminuat atribuit femeilor, apetit scăzut la educație) și așteptări paternaliste excesive privind „statul” printre săteni. Actualmente, aceste trăsături ale societății tradiționale sunt în schimbare relativă, în principal datorită migrației, dar acestea încă predomină în viața rurală. O altă trăsătură importantă este prevalența instituțiilor și normelor informale împotriva celor formale în reglementarea vieții sociale. Într-o astfel de societate, punerea în aplicare a valorilor europene (cum ar fi toleranța și includerea minorităților) nu se face fără rezistență socială.

În plus, în mai multe surse mass-media din țară și peste hotare Moldova este catalogată ca cea mai săracă țară din Europa, cu un PIB de 6,4 mlrd. USD, iar cel per capita este de ceva mai mult de 4000 USD. Comerțul exterior al acesteia fiind practic, peste 60% din total, realizat cu statele membre UE.³ Agricultura joacă, în mare parte, un rol important în economia Moldovei și contribuie cu peste 12-13% la PIB. Producerea și procesarea agricolă generează cca 50% din veniturile parvenite din

¹ [https://ro.wikipedia.org/wiki/Recens%C4%83m%C3%A2ntul_popula%C8%9Biei_%C8%99i_al_locuin%C8%9Belor_din_2014_\(Republica_Moldova\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Recens%C4%83m%C3%A2ntul_popula%C8%9Biei_%C8%99i_al_locuin%C8%9Belor_din_2014_(Republica_Moldova))

² www.statistica.gov.md

³ https://ro.wikipedia.org/wiki/Economia_Republicii_Moldova

export. Un studiu realizat de Banca Mondială,⁴ arată însă că agricultura din Republica Moldova este puțin eficientă, în anul 2016 sectorul a înregistrat o productivitate scăzută, investițiile în domeniu au fost mici, iar costurile exagerate. Mai mult, productivitatea sectorului este de 2 ori mai mică decât în media europeană⁵. *Sectorul serviciilor* are de fapt cea mai mare pondere în calcularea PIB, care este estimat la aproape 65%, sector care de fapt de cele mai multe ori propulsează creșterea economică.

Creșterea economică din ultimii ani, inclusiv în 2016 care a înregistrat puțin peste 4%, a fost destul de anemică și nestructurală. Problema principală a acestei creșteri, care durează în ultima perioadă, vizează competitivitatea redusă. În mod tradițional, în Moldova salariile cresc mai rapid decât productivitatea muncii – tențință care cel mai probabil va continua și în 2017. Acest fapt pune presiuni majore asupra sectorului privat și creează motivații puternice pentru ocuparea informală, în special în sectorul agricol unde activează cca 1/3 din populația ocupată.

Potrivit ultimului BOP (Barometru de Opinie Publică)⁶ realizat în primăvara lui 2017, societatea moldovenească este destul de divizată, având mai mult o opțiune estică, decât una vestică. O astfel de societate divizată stimulează în mod inevitabil sentimente politice care nu simpatizează cu economia de piață și chiar cu democrația, dacă impactul reformelor politice și economice nu se manifestă. Respectiv, nu este o surpriză atunci când societatea moldovenească este prezentată prin extinderea decalajelor politice care separă cetățenii în ceea ce privește preferințele lor ideologice și chiar geopolitice. Divizările existente sunt ușor de exploatat de fracțiunile politice marginale, ca „unioniștii” și „anti-unioniștii”.

Intențiile de vot arată că preferințele ideologice împart societatea moldovenească în două grupuri, unul „orientat spre UE” (care intenționează să voteze partide noi pe scena politică a Republicii Moldova ca PAS (Partidul Acțiune și Solidaritate), PPDA (Partidul Platforma Demnitate și Adevăr) sau PPEM (Partidul Popular European din Moldova) etc.) și unul „nostalgic” (care intenționează să voteze pentru PSRM (Partidul Socialiștilor din Republica Moldova), PCRM (Partidul Comuniștilor din Republica Moldova), PN (Partidul Nostru), PP (Partidul Patria) etc.).

Grupul „orientat spre UE” sunt acele 40% dintre cetățenii hotărâți politic care ar vota pentru una dintre cele trei părți componente ale fostei AIE (Alianța pentru Integrare Europeană). Acest grup este alcătuit în principal din tineri, moldoveni etnici, dar și din alte minorități etnice din mediul urban, ce au o educație mai avansată și sunt economic mai bine „așezați”. Utilizând datele BOP din aprilie 2017, se poate observa că, în ciuda greutăților, reprezentanții acestui grup sunt mai optimiști din punct de vedere economic, doresc să-și asume mai multă responsabilitate pentru viața lor, au un grad mai înalt de încredere în instituțiile publice și sunt mai înclinați pentru a sprijini reformele dificile.

Grupul „nostalgic” (23% dintre cei care au decis care partid ar vota) este reprezentat în principal de exponenții segmentelor mai în vârstă ale populației și ale minorităților etnice. Adesea, acestea au un

⁴ <http://documents.worldbank.org/curated/en/778601467989461212/Competitiveness-in-Moldova-s-agricultural-sector>

⁵ Ibidem.

⁶ <http://www.ipp.md/lib.php?l=ro&idc=156&year=2017>

nivel educațional mai puțin avansat și un nivel mai scăzut al veniturilor. În plus, aceștea susțin mai puțin reformele implementate, au un nivel mult mai scăzut de încredere economică, o mai mică încredere în instituțiile publice și așteptări paternaliste mai mari. Judecând după răspunsurile lor la sondajele sociologice, pentru majoritatea acestor cetățeni, reformele din ultimele două decenii au adus doar dezamăgire în democrație și economia de piață. Aceasta explică de ce se îndreaptă spre un partid al cărui nume este PSRM și care sugerează orientarea sa ideologică (deși acest nume este mai mult un truc de marketing politic decât o adevărată etichetă politică). Cei nemulțumiți de fosta AIE se găsesc deseori printre susținătorii PSRM sau PCRM, deși nu pot împărtăși neapărat ideologia comunistă sau socialistă ca atare.

Ceea ce este important de menționat este faptul că 28% dintre cetățeni nu au preferințe ideologice clar definite. După cum sugerează unii analiști⁷, comportamentul lor de vot depinde în mare măsură de succesul și eșecurile actului de guvernare.

Există, de asemenea, o distincție **geopolitică** clară în societatea moldovenească între „europeniști” și „eurasianiști”. Extremele acestui clivaj nu coincid exact cu aspectele ideologice, chiar dacă susținătorii partidelor fostei AIE sunt mult mai probabil să se găsească printre europeni, în timp ce susținătorii PSRM sau PCRM sunt înclinați să se afle în cel de-al doilea grup. Respectiv, în cazul în care ar avea loc un referendum pentru alegerea aderării Moldovei la UE și aderarea la Uniunea Vamală Rusia-Belarus-Kazahstan (UV RBK), prima opțiune va atrage 35% din voturi, în timp ce a doua – 42%.

Diviziunea între generații și grupuri etnice este și mai acută în ceea ce privește preferințele geopolitice decât în cazul preferințelor ideologice. Aproximativ 48% din populația cu vârste cuprinse între 18-29 ani ar vota pentru aderarea la UE, însă doar 18% dintre cei peste 60 de ani. Cetățenii care se percep mai bine din punct de vedere economic sunt ferm în favoarea integrării europene, în timp ce cei aflați la limita inferioară a distribuției veniturilor – sunt mult mai susceptibili să favorizeze integrarea Republicii Moldova în Uniunea Vamală.

TRANSNISTRIA – REPERE ECONOMICE: RETROSPECTIVE VS. EXPECTATIVE

Transnistria este considerată un fel de „gaură neagră” a Europei, iar regimul politic este dominat de corupție, trafic de arme și spalare de bani. Republica separatistă a fost condusă între 1991 și 2011 de Igor Smirnov, care a pierdut alegerile în favoarea lui Evgheni Sevcuik.

La 11 decembrie 2016, în regiunea secesionistă a Transnistriei au avut loc alegeri prezidențiale. Respectiv, după o campanie încălzită, acuzații reciproce și chiar amenințări, președintele Sovietului Suprem (parlamentul transnistrean), Vadim Krasnoselski, la învins pe președintele Șevciuk, de atunci, din primul tur, acumulând peste 62% din voturi. Fiind un personaj de afaceri loial Moscovei, potrivit experților,⁸ Krasnoselski va controla acum atât ramurile executive, cât și cele

⁷ <http://www.lapunkt.ro/2016/07/26/interviu-igor-munteanu-republica-moldova-directia-vest-si-iesirea-din-prizonieratul-lumii-slave/>

⁸ <http://www.dw.com/ro/expert-%C3%AEn-problema-transnistrean%C4%83-situa%C8%9Bia-%C3%AEn-st%C3%A2nga-nistrului-va-r%C4%83m%C3%A2ne-aceea%C8%99i/a-36801127>

legislative. Partidul „Обновление”, care este și „brațul” politic al Companiei Sheriff, deține 33 din cele 43 de locuri din Sovietul Suprem. Potrivit portalului de investigații www.rise.md, conglomeratul *Sheriff* este de fapt cel mai bogat și mai puternic grup de afaceri din Transnistria, respectiv cel mai mare angajator și contribuabil din regiunea separatistă. Cifra de afaceri ale acestuia este titrată la cca 500 milioane USD.⁹

Din punct de vedere politic, comunitatea internațională încearcă de mai mulți ani să negocieze o soluție pentru „conflictul înghețat” din regiunea transnistreană, în cadrul unei formule complexe și mai puțin extinse, cunoscuta sub numele de „5+2”, din care, în afară de Chișinău și Tiraspol, mai fac parte Rusia, Ucraina și OSCE în calitate de mediatori, iar SUA și UE ca observatori. Totuși, negocierile au intrat în impas și nu sunt deocamdată careva semne că acestea să fie reluate cât de curând.

Ca și „mozaic” etnico-lingvistic și aici lucrurile stau destul de complicate, care mai mult sau mai puțin influențează procesul de reintegrare a țării. Astfel, cca 32% dintre locuitori s-au declarat moldoveni, 30% sunt ruși, iar 29% ucraineni. În unele orașe moldovenii depășesc 50%, în Tiraspol etnicii ruși reprezintă peste 41%, diferențe care nu pot decât să înrăutățească tensiunile.

În linii mari, din punct de vedere demografic, populația regiunii transnistrene este preponderent una urbană. Respectiv, potrivit recensământelor locale, cea urbană cuprinde cca 70%, iar cea rurală cam 30%.¹⁰ Or, în marea lor majoritate, așezămintele rurale sunt practic pustiite, iar populația a migrat în ultimii ani către localitățile urbane cum ar fi Tiraspol, Bender, Rîbnița etc., centre industriale importante pe timpuri, dar care și în prezent mai atrag fluxurile de persoane în profil teritorial. Totuși, dacă în 1991 aceasta constituia cca 550 mii de persoane, atunci în 2016 numărul populației din regiunea transnistreană abia ajunge la 400 locuitori (a se vedea **tab.1**).

Tabel 1. Unii indicatori economici comparativi pentru Moldova și Transnistria: *Anul 1991*

	MOLDOVA	TRANSNISTRIA
Suprafața		Cca 12% per total
Populația	3,8 mil. pers.	0,55 mil. pers.
PIB-ul		1/3 din PIB total
Potentialul industrial		40%
Potențialul agricol		30%
Sistemul bancar		22%
Industria textilă		43%
Industria agroalimentară		cca 40%
Comerțul extern		98% spre ex-URSS
Cumulări la buget		cca 25%

Sursa: BNS, Ministerul Economiei al RM, „Banca Republicană Nistreană” și „Ministerul Dezvoltării Economice” din regiunea Transnistreană

⁹ http://www.viitorul.org/files/library/STUDIU_TRANSNISTRIA.pdf

¹⁰ <http://flux.md/stiri/social/populatia-transnistriei-scazut-cu-143-la-suta.html/>

Din punct de vedere economic regiunea a degradat simțitor. Dacă acum un sfert de secol aceasta ar fi contribuit cu cca 1/3 în PIB-ul total al Moldovei, atunci în 2016 PIB-ul regiunii constituia aproape 14% din cel din dreapta Nistrului. Mai mult, potențialul industrial al Transnistriei s-a diminuat de peste 3 ori față de acum 2 decenii. Sectorul agricol, industria agroalimentară și cea textilă, erau frunțile economiei moldovenești pe timpuri și a regiunii în general, or starea actuală a lucrurilor în domeniile menționate este de-a dreptul deplorabilă (a se vedea datele comparative din **tab.1** și **2**). Oportunitățile Chișinăului pentru o intervenție subtilă în conflictele interne transnistrene, inclusiv cu suportul donatorilor externi, sunt mărite de către profunda criză economică și financiară prin care trece regiunea separatistă.

Respectiv, pentru a exista ca stat independent și suveran, Transnistriei îi lipsesc două lucruri esențiale: sustenabilitate economică deplină – pe care de fapt aceasta nu o are (or, bugetul de la Tiraspol a primit în mod constant fonduri financiare din Federația Rusă) și recunoașterea altor state, pe care la fel nu o are, în afara unor regiuni la fel secesioniste ca Abhazia sau Osetia de Nord.

Tabel 2. Unii indicatori economici comparativi pentru Moldova și Transnistria: Anul 2016

	MOLDOVA	TRANSNISTRIA
Suprafața		Cca 12% per total
Populația	2,9 mil. pers.	Cca 0,4 mil. pers.
PIB-ul	6,8 mlrd. USD	Cca 1,05 mlrd. USD
Potențialul industrial		14%
Potențialul agricol		11%
Sistemul bancar		12%
Industria textilă		9%
Industria agroalimentară		13%
Comerțul extern		Cca 65% spre UE
Cumulări la buget	Peste 31 mlrd. Lei	8% (2,5 mlrd. Lei)

Sursa: BNS, Ministerul Economiei al RM, „Banca Republicană Nistreană” și „Ministerul Dezvoltării Economice” din regiunea Transnistreană

Așa cum subiectele economiei politice sunt indivizii și societatea, respectiv statul și piețele, în continuare vom face o succintă cartografiere a principalelor actori implicați în procesul de reintegrare, atât pe intern, cât și pe extern. Vom încerca să oferim aspecte generale ale elitelor politice și economice de pe ambele maluri ale Nistrului, care de fapt ar fi unii din principalii jucători în procesul de soluționare a diferendului și reîntregire a țării.

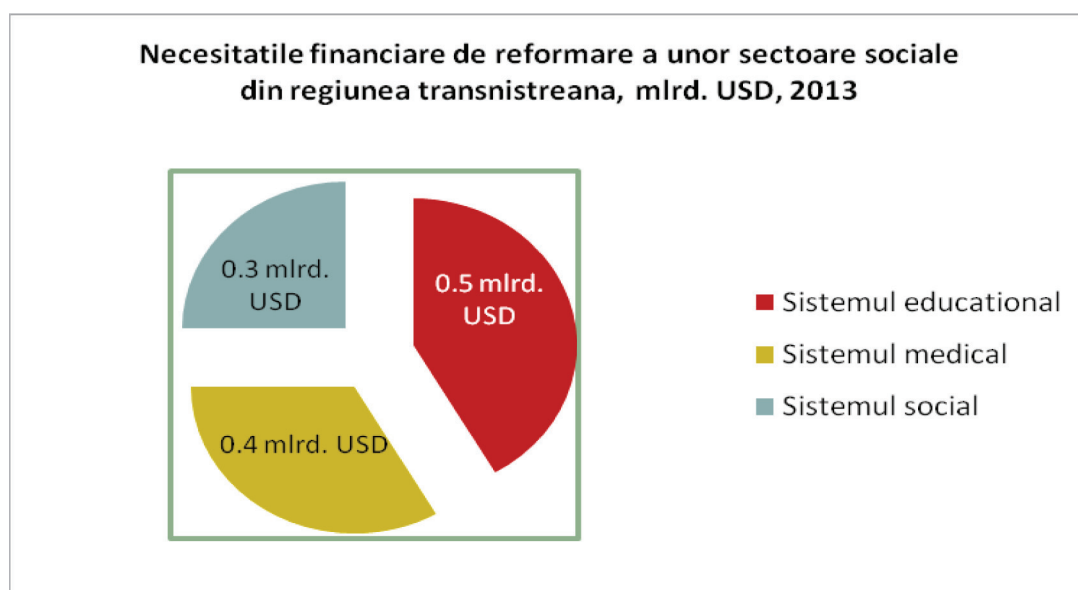
Totuși, înainte de toate vom încerca să relatăm câteva repere de degradare economică pentru câteva paliere cu ce contribuie funcționarea economică din regiune, și anume *social*, *profesional* și *educațional*. *Sistemul de învățământ* din Transnistria și-a păstrat în mare măsură structura și particularitățile sistemului educațional din perioada sovietică. De fapt, cel din Moldova și regiunea transnistreană reprezintă două sisteme educaționale cu totul diferite, bazate pe politici și strategii

diferite. Învățământul în Transnistria este integrat *de facto* în sistemul educațional al Federației Ruse. Politica și strategiile în domeniul învățământului sunt coordonate cu autoritățile educaționale anume din Rusia. Astfel, de foarte multe ori problema diferitor școli și licee cu predarea în limba română a fost și a rămas un aspect destul de problematic.¹¹

Sistemul social din regiune, ne referim în speță la pensionari care potrivit datelor¹² sunt estimați cam la cca 150 mii de persoane, respectiv din cota populației de aproape 400 mii de persoane această proporție este destul de mare, comparativ cu cca 700 mii persoane la cca 3 milioane populație în Republica Moldova. Astfel, conjunctura dată duce la disocierea sistemului economic și căderea pregnantă spre un stat și mai asistențial existent.

Cât privește *sistemul de sănătate*, cea mai importantă provocare pentru modernizarea acestuia în regiune este de asemenea factorul politic care se manifestă prin nedorința autorităților de la Tiraspol de a colabora cu Republica Moldova și lipsa inițiativelor de reformare a sistemului de sănătate. În aceste condiții Ministerul sănătății și protecției sociale din regiunea Transnistreană nu are mecanisme de colaborare cu partenerii de peste Nistru. Astfel, potrivit unor surse, reformarea acestuia ar necesita cca 400 milioane USD.¹³

Figura 1. Relevanța financiară a unor sectoare sociale din Transnistria pentru a fi reformate, 2013

Sursa: https://get-moldau.de/download/policypapers/2013/2013.06.04_DCFTA%20Transnistria_en.pdf

¹¹ http://www.ipp.md/public/files/Proiecte/blacksee/rom/INVATAMINTUL-IN-TRANSNISTRIA_S-Tiron1.pdf

¹² <http://patriri.ro/wp-content/uploads/2016/10/moldovatransnistria-eforturi-comune-pentru-un-viitor-prosper-procesul-de-negocieri-RO.pdf>

¹³ http://www.ipp.md/public/files/Proiecte/blacksee/rom/_Morgoci_-_ro.pdf

Actori interni în procesul de reintegrare a țării

ASECTE ALE SISTEMULUI POLITIC ȘI ECONOMIC DIN MOLDOVA

În timp ce încă face parte din Comunitatea Statelor Independente (CSI), Moldova este destul de diferită față de majoritatea membrilor Comunității drept care putem constata că: **1)** sistemul politic moldovenesc a fost construit pe un regim semi-parlamentar sau parlamentar, și nu pe unul puternic prezidențial; **2)** a existat un ciclu neîntrerupt de transfer democratic al puterii. Unii autori consideră că acest „pluralism politic” a fost în principal un rezultat al instituțiilor politice slabe și nu al valorilor democratice (Meister, 2011). Alții cred că acest „pluralism implicit” a fost un rezultat natural al faptului că în Moldova nu există nici un grup dominant politic care să-și poată impune în mod efectiv voința asupra celorlalți (Popescu și Wilson, 2009).

Deși în Moldova sunt înregistrate peste 30 de partide, cele care nu fac parte din fracțiunile parlamentare se află în mod regulat în afara proceselor politice ale țării și au doar o influență marginală asupra procesului politic din țară. În timp ce 30 de partide arată a fi un număr mare, de fapt, sistemul de partide din Moldova nu este foarte fragmentat în comparație cu alte țări din regiune (IDIS Viitorul, 2011).

În ciuda așteptărilor înalte legate de succesele inițiale ale Republicii Moldova pe calea integrării europene, întruchipată de semnarea Acordului de Asociere (AA) și Regimului Liberalizat de Vize (RLV) cu Uniunea Europeană, unii „actori” fac tot mai multe tentative de eliminare a democrației din țară.¹⁴ Libertatea mass-media este redusă printr-o concentrare de proprietate¹⁵ și, ca urmare, pluralismul politic se îndepărtează. Cea mai recentă inovare, un apel dubios pentru reforma electorală și crearea sistemului electoral mixt, este doar un ultim semn al unei democrații în declin profund, promovată în speță de (Partidul Democrat) PD și elita lui.

În linii mari, moldovenii încă îl disprețuiesc pe cel mai puternic om din țară și pe liderul oligarh Vlad Plahotniuc, care conduce și PD. Nici măcar un complot presupus de asasinat, în decembrie 2016, nu ar putea să contrazică disprețul publicului. Cu toate acestea, Plahotniuc este neîncetat în efortul său de auto-rebranding, disperat să se întoarcă de la un oligarh încremenit într-un politician respectabil – unul demn de a fi purtătorul standard al valorilor europene la vârful puterii de stat.

Partidele politice

Cinci partide politice ar fi actualmente cei mai importanți actori interni: PD, care este de fapt și partidul dominant în Parlament cu 39 de deputați, PSRM, Partidul Liberal (LP), Partidul

¹⁴ Interviu cu Vlad Kulminsky, 01.05.2017

¹⁵ <http://en.odfoundation.eu/a/8180.the-captured-state-politically-motivated-prosecution-in-moldova-and-usurpation-of-power-by-vladimir-plahotniuc>

Liberal-Democrat (PDL), PCRM, și respectiv cei 15 deputați neafiliați.¹⁶ De fapt, PSRM, care este și partidul președintelui Dodon, precum și alte și alte câteva partide și grupuri politice de stânga extraparlamentare au devenit mai active – chiar dacă se află în concurență reciprocă – în domeniul integrării europene, adoptând mesaje virulente anti-europene. Totuși, per ansamblu, toate partidele parlamentare și extraparlamentare ar susține procesul de reglementare și reintegrare a țării.

Totodată, în termeni ideologici, partidul președintelui Dodon, adică PSRM, se situează pe o poziție centristă, în timp ce în sprijinul geopolitic se alătură proiectelor integraționiste conduse de Rusia. Baza financiară a PSRM ar fi relativ bună și că ar avea și influxuri financiare din Federația Rusă. Potrivit unor surse, partidul beneficiază și de unele influxuri financiare din partea companiilor din Transnistria. Președintele Dodon susține ferm *federalizarea* și gesturile frecvente față de Transnistria și vizitele la Tiraspol dau câteva motive să credem această ipoteză.¹⁷

Cu toate acestea, există în prezent o tranziție generalizată pe linie de partid mai intensă în cadrul elitelor politice cum ar fi “transfugii” care ar fi ademeniți de tot felul de oferte, inclusive financiare. Măsura în care acest flux se va materializa într-o elită politică superioară din punct de vedere calitativ va depinde în mare măsură de faptul dacă partidele politice moldovenești permit o înlocuire democratică a actualilor lor lideri. La fel de importantă, remanierea reușită a elitei politice naționale va depinde de faptul dacă serviciul public devine suficient de atractiv pentru tinerii dispuși să inițieze un transportator în sfera publică. Acestea sunt două premise esențiale pentru elitele tinere de a schimba calitativ substratul actual, mai degrabă decât să fie absorbită și coruptă de aceasta din urmă și să accepte regulile jocului politic. *Per se*, în afară de Partidul Socialiștilor care împărtășă ideea de federalizare a țării, viziunea tuturor este pentru procesul de reintegrare a țării.

ELITELE DE AFACERI DIN MOLDOVA

Multe întreprinderi mari din Moldova sunt structuri oligarhice prin natura lor, de aceea de cele mai multe ori sunt analizate împreună. Astfel, majoritatea marilor afaceri create în Moldova au o protecție politică și sunt afiliate la diverși actori politici (fie fac parte din structurile de supraveghere ale partidelor, fie sunt sponsori financiari a părților). Chiar mai mult, o bună parte a întreprinderilor mari din Moldova au o legătură cu zonele *off-shore*, care, în timp au reușit să asigure legăturile lor politice și să le transforme în capital financiar și cu o influență economică puternică.

Un alt instrument foarte important a întreprinderilor mari este și controlul pecuniar asupra sectorului justiției din Republica Moldova. Judecătorii și executorii judecătorești au fost instrumentele cheie folosite de oligarhi pentru *raiduri* corporative în ultimele două decenii. În acest fel, întreprinderile mari, chiar dacă nu foarte numeroase, „comandă” un nivel foarte înalt de influență asupra politicii moldovenești. Acestea controlează mai multe sectoare, cum ar fi importul de alimente și medicamente, importul de combustibil, sectorul bancar, cel de construcții, transport internațional. Totuși, aceste părți interesate ar avea și careva stimulente financiare pentru a sprijini o reintegrare de anvergură a țării, inclusiv pentru ași desface legal producția pe malul stâng al Nistrului. Pe de

¹⁶ <http://parlament.md/StructuraParlamentului/Fractiuniparlamentare/tabid/83/language/en-US/Default.aspx>

¹⁷ <https://point.md/ro/noutati/politica/psrm-sustine-federalizarea-republicii-moldova>

altă parte, acestea ar fi chiar împotriva reintegrării¹⁸, deoarece își pot vedea demontate structurile ilegale politico-economice create, iar sistemul secesionist le-ar permite practicarea unor fenomene de evaziune, fraudă și alte activități ilicite.

Unele dintre aceste companii¹⁹ au dezvoltat chiar legături cu crima organizată.²⁰ Cu toate acestea, marile întreprinderi nu arată semne de sprijin privind aderarea Republicii Moldova la UV RBK, mai ales că acest lucru este urmat de condiții agravate de comerț internațional sau mai mult control din partea statului asupra afacerilor lor. Respectiv, în general businessul mare este *grosso modo* pentru reintegrarea țării.

Alte structuri de afaceri în Moldova, în special cu capital străin, la fel sprijină reintegrarea țării și integrarea europeană a Republicii Moldova. Există cel puțin trei structuri importante (Camera de Comerț Americană, Asociațiile Investitorilor Străini și Asociația Oamenilor de Afaceri Europeni), care sunt printre susținătorii declarați de integrare europeană a Republicii Moldova și promotorii activi ai reformei de reglementare a afacerilor. Aceste grupuri vor sprijini probabil orice model de integrare europeană a Moldovei, deoarece acest proces va contribui la adoptarea culturii de afaceri europene, va reduce tarifele pentru intrările de producție importate, pentru a îmbunătăți guvernarea economică și, eventual, îmbunătățirea sistemului economic al Republicii Moldova și a infrastructurii.

Aceste asociații sunt foarte influente, deoarece servesc adesea ca prima sursă de informare pentru alți investitori care doresc să vină în Moldova. Chiar și unele dintre afacerile deținute de investitorii ruși ar putea sprijini reintegrarea Republicii Moldova, adică integrarea mai profundă cu UE (deși nu neapărat aderarea la UE), în cazul în care aceasta ar fi ca o oportunitate de ași crește cota de piață.

Pe de altă parte, potrivit unor experți există trei factori care mențin economia regiunii transnistrene ”pe linia de plutire”. Este vorba de UE și Republica Moldova care sunt principalele destinații ale exporturilor din stânga Nistrului, precum și Rusia care, sprijină direct financiar regiunea, îi oferă energie gratuit, iar pe de altă parte, este principala sursă a remitențelor care ajung în Transnistria.²¹

Mai mult, guvernarea coruptă de la Chișinău asigură peste o treime din veniturile la bugetul regiunii separatiste prin schemele frauduloase de ”import” a energiei electrice, susține expertul în energetică Sergiu Tofilat: ”Aproximativ 36% din cheltuielile lor sunt finanțate din vânzarea gazului. Dacă noi nu vom mai cumpăra de la ei energie, nu ar mai avea venituri la buget și vor veni la noi să se închine. Ei există doar datorită faptului că primesc gaz și nu-l achită, iar noi cumpărăm de la ei energie care include și costul gazelor livrate”.

Această situație persistă, pentru că guvernării de la Chișinău sunt direct interesați să mențină această ”zonă gri a economiei”. ”Autoritățile noastre au venituri ilegale din existența intermediarilor din domeniul energetic, din contrabandă și lor le convine această situație”, conchide expertul, dar și alți cercetători în domeniu sunt de aceeași părere.

¹⁸ <https://www.europalibera.org/a/28142542.html>

¹⁹ <https://anticoruptie.md/ro/investigatii/economic/metalferos-scheme-firme-fantoma-si-imunitate-penala>

²⁰ <http://intelligence.sri.ro/moldova-crima-organizata-bilingv/>

²¹ <http://www.report.md/economie/Statisticile-sugereaza-cum-poate-fi-solutionat-diferendul-transnistrean-569>

Recent, premierul ucrainean Groisman a declarat în timpul vizitei delegației moldovenești la Kiev că Ucraina este gata să reia exportul de energie electrică în Republica Moldova. Experții au dubii, însă, că cei de la Chișinău ar fi gata să renunțe la energia electrică de la Cuciurgan (centrală gestionată de regimul separatist) având în vedere ”comisioanele grase” pe care le ridică prin „Energokapital”, companie controlată de autoritățile ucrainene.

ELITELE POLITICE ȘI ECONOMICE DIN TRANSNISTRIA

Guvernele din Moldova care s-au perindat de-a lungul anilor au făcut multiple declarații că **reunificarea țării** fiind una dintre prioritățile naționale cheie. Cu toate acestea, cu trecerea timpului, acest obiectiv pare din ce în ce mai susceptibil. De fapt, regiunea ar trebui să fie văzută ca instrument-cheie pe care Federația Rusă ar folosi-o pentru a face ”proiecții de putere” din umbră în Republica Moldova, respectiv chiar în regiune. Regiunea este adesea citată fiind una din „ultimele rămășițe ale ex-URSS”, avându-se în vedere mentalitatea ideologică a populației, lipsa reformelor democratice și economice și influența grea a aparatului de securitate în afacerile politice și economice.

Administrația din regiune a declarat de multe ori că singurul mod în care vede reunificarea cu Republica Moldova este ca aceasta să adere la Uniunea Vamală RBK²² și integrarea mai profundă în cadrul structurilor eurasiatice inițiate de Federația Rusă. Din această perspectivă, lentoarea executivului moldovean în rezolvarea conflictului cu Transnistria este vădită. Ca o chestiune de fapt, *se voiciferează voci că o integrare mai profundă politică și economică a Republicii Moldova cu Uniunea Europeană ar putea fi compatibilă cu reintegrarea țării*, cel puțin fără concesiilor politice semnificative ce pot fi riscante Chișinăului (cum ar fi federalizarea Moldovei sau oferi Transnistriei un cuvânt de spus în cazul în care aceasta ar avea și un control asupra politicii externe a Republicii Moldova).

De regulă, grupurile politice de la Tiraspol în mod tradițional își declară „fidelitatea sa lumii ruse”, iar în fapte *beaumont*-ul politic de pe malul stîng, dacă îl putem numi astfel, e în permanență zguduit de scandaluri. În anul 2016, de exemplu, aici s-a declanșat un adevărat război informațional între echipa lui Șevciuc și deputații Sovietului Suprem local, sprijinit de un șir de mijloace de informare în masă și de grupurile de business. Există și **partide politice** în zonă, dar care sunt slabe și dezorganizate și nu respectă criteriile moderne ale partidelor politice. Acestea au o relație foarte slabă cu electoratul, au ziare proprii care apar doar în preajma alegerilor. *Partidele* de la Tiraspol este de fapt reprezentat de mișcarea “Obnovlenie”²³.

Delapidări de mijloace valutare, firme false, lanțuri de spălare a banilor, scheme murdare legate de unele instituții financiar-bancare de la Chișinău,²⁴ care se află sub controlul din umbră a actualei guvernări moldovenești, oligarhul Vladimir Plahotniuc. În această privință, pare-se, elita politică din Transnistria puțin cu ce se deosebește de „colegii” lor de la Chișinău.²⁵ Și asta chiar dacă, să

²² <http://www.timpul.md/articol/daca-republica-moldova-ar-adera-la-uniunea-vamala-rusia-belarus-kazahstan---34806.html>

²³ <http://www.lact.ro/2015/09/29/eugen-strautilu-partidele-de-la-tiraspol-reprezinta-in-mare-masura-interese-oligarhice/>

²⁴ http://adevarul.ro/international/europa/cel-mai-puternic-om-moldova-vanat-jaful-secolului-1_57a203f25ab6550cb8728710/index.html

²⁵ <http://ipn.md/ro/politica/82494>

zicem așa, de ochii și urechile oamenilor, ei declară o separare, o izolare a acestor teritori. Respectiv, interesele de afaceri și business ar predomina asupra celor politice.

De exemplu, schimbările în ansamblul de persoane din eșaloanele de conducere ale regimului politic nerecunoscut puțin au schimbat starea de spirit a locuitorilor de pe malul stîng al Nistrului. Majoritatea locuitorilor de acolo și în prezent își pun speranța în Rusia și doresc sprijin din partea acesteia. Menționăm însă că acest lucru, odată cu revigorarea Partidului Socialiștilor și accederii președintelui Dodon la putere, în multe privințe este caracteristic și pentru malul drept al Nistrului. Totodată, o problemă comună o constituie și faptul că nici un mal, nici celălalt, cu regret, nu se poate lăuda că, în ultimii ani, nivelul bunăstării populației lui ar fi crescut.

Respectivele fapte fac să se mărească de nenumărate ori valul migrației de muncă — atît spre Rusia, cît și spre unele țări europene. Paradoxul situației mai constă în aceea că, în aspect politic, malurile s-au despărțit, pe cînd sub aspect economic aceasta este aproape imposibil să se întîmple. Avantajele economice de pe malul drept sunt net superioare celor de pe malul stîng al Nistrului. Respectiv, datele Băncii Mondiale²⁶ indică că PIB *per capita* în Republica Moldova este de peste 4000 USD, pe cînd în Transnistria acesta puțin trece de 1000 USD *per capita*.²⁷ Respectiv, interesele economice ar trebui ca și cum să dicteze o abordare pragmatică și echilibrată de către elitele politice ale administrației de la Tiraspol, în realitate nici urmă de pragmatism.

Perioada ce s-a scurs din momentul plecării din structurile puterii a echipei lui Șevciuc și venirii în locul ei a conglomeratului „*Sheriff*”, care după cum am și mai menționat ar avea o cifră de afaceri de cca 500 milioane USD (jumătate din PIB-ul Transnistriei), practic nu a modificat starea de spirit a populației din regiune. Continuînd să se confrunte cu aceeași lipsă de perspective, oamenii părăsesc masiv teritoriul de pe malul stîng al Nistrului. Nimic paradoxal, politicienii vin și se duc, pe cînd realitatea dură și, principalul, nivelul deplorabil de trai în regiune introduce corectivele sale în prioritățile de viață ale cetățenilor.

Cercurile de business din Transnistria sunt în mare parte membre a Camerei de Comerț și Industrie (CCI) care la rîndul servesc regimul și administrația acestuia. Mai mult, în mare parte aceasta este interesată și implicată la maximum să estîndă relațiile cu Rusia și să coopereze în cadrul UV RBK. Membri ai CCI de la Tiraspol sunt asemenea entități ca Uzina Metalurgică de la Râbnița, fabrica de textile „Tirotex”, uzina de mijloace electrice „Electromaș” sau fabrica de încălțăminte „Floare”. Acestea, precum și alte structuri ar fi plătitoare de taxe în bugetul regiunii, care este estimat la cca 200 milioane USD, fiind de aproape 10 ori mai mic cu cel al Republicii Moldova care este de aproape 2 miliarde USD.

ALȚI SUBIECȚI AI PROCESULUI DE REINTEGRARE

În general, am încercat să realizăm o cartografiere a principalilor jucători pe intern a procesului de reintegrare. Astfel, pe lângă elitele politice și de afaceri de pe ambele maluri ale Nistrului mai sunt și alți subiecți implicați în procesul de reglementare, care aparent nu joacă un rol atît de important.

²⁶ http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?locations=RO-MD-HU-RS-BG-UA&name_desc=true

²⁷ <http://www.ziare.com/international/transnistria/cat-de-mult-ar-trebui-sa-ne-intereseze-transnistria-i-1445563>

Totuși, sursele *mass-media*, care aparent joacă un rol important, nu ar trebui privite ca actori politici independenți. În același timp, *mass-media* are o influență covârșitoare asupra comportamentului politic și are un nivel înalt de încredere din partea populației. Bineînțeles, sursele *mass-media*, mai ales de la Tiraspol au o influență negativă și vehementă directă asupra procesului de reintegrare a țării, în special asupra opiniei populației locale. La rândul, mai tot amalgamul de surse de informare din Republica Moldova este un susținător veritabil a procesului de reintegrare a țării.

Pe lângă elitele politice, mediul de afaceri, *mass-media* de pe ambele maluri ale Nistrului ar mai fi și alți subiecți importanți în procesul de integrare, precum *biserica* și *organizațiile non-guvernamentale*. Acestea din urmă, în speță cele din Republica Moldova, au în derulare proiecte care sunt implementate de rând cu entități similare din regiunea transnistreană. Tot mai multe ONG-uri au oportunități și sunt implicate din ce în ce mai mult în procesul de elaborare a politicilor, respectiv de reintegrare. Practic, toate ONG-urile active din Moldova sunt promotoare ale integrării europene a țării, dar și deopotrivă a reintegrării acesteia. Legăturile acestora cu donatorii și ambasaderele, finanțarea din partea UE și pozițiile civice active sunt principalele instrumente care ar putea servi comunitățile din partea stângă a Nistrului. În plus, sunt *cercuri de securitate*, în particular de o coloratură rusească, care fac dificil procesul de reintegrare a țării.

Actori externi în procesul de reintegrare a țării

Există patru jucători externi cheie care influențează politica moldovenească în diferite moduri, inclusiv în cazul dat, politica declarată a Moldovei de reintegrare a țării și integrare europeană. Acești jucători sunt Federația Rusă, Uniunea Europeană, Ucraina, USA *vs.* OSCE.

FEDERAȚIA RUSĂ

Din capul locului trebuie să menționăm că, interesele cheie ale Federației Ruse cu privire la Moldova sunt destul de clare, inclusiv în ceea ce privește reintegrarea regiunii transnistrene:

- 1) împiedicarea Moldovei de a deveni prea orientată spre Vest;
- 2) menținerea prezenței militare pentru contracararea tactică a bazelor americane în regiunea Mării Negre;
- 3) protejarea populației vorbitoare de limbă rusă și sprijinirea acesteia din punct de vedere politic;
- 4) exercitarea presiunii asupra frontierei de vest a Ucrainei, inclusiv prin prezența sa militară în Transnistria;
- 5) menținerea *status-quo*-ului actual al regiunii transnistrene și suportul financiar al acesteia și
- 6) tentative radicale de a reintroduce Republica Moldova în sfera sa de influență, prin includerea în Uniunea Vamală a RBK.

Este clar că Rusia își va afecta interesele sale dacă Republica Moldova va adera la UE sau pur și simplu se va integra mai profund din punct de vedere economic și politic cu UE, respectiv implementarea DCFTA și AA spune de la sine acest lucru. Rusia riscă nu numai să piardă Moldova din sfera sa de influență, dar și Transnistria, care ar a descoperit deja avantajele RLV și liberalizarea comerțului cu UE, și asta în afara beneficiilor asistenței financiare și de dezvoltare europene. Totodată, Rusia are canale și instrumente foarte puternice pentru a-și spori influența asupra politicii Republicii Moldova, inclusiv prin faptul că aceasta încă reprezintă un partener comercial important pentru Moldova, este deocamdată singurul furnizor de gaze și poate alimenta atitudinile separatiste nu numai în Transnistria și Gagauzia, dar și în alte părți ale Moldovei.

Prezența militară a Rusiei în Transnistria reamintește Moldovei vulnerabilitățile sale strategice. Mai mult, Rusia a sprijinit clar și oferit semnale vizibile diplomației moldovenești – prin nominalizarea lui Dmitri Rogozin, un politician naționalist rus, care a servit ca reprezentant al Rusiei în relațiile cu NATO – că poate spori în mod semnificativ sprijinul politic în Transnistria. În plus, Rusia are o infrastructură de informații foarte răspândită pe scară largă în Moldova prin diverse metode, subiecți sau mijloace. O parte semnificativă a influenței rusești se desfășoară prin instrumente *soft*, cum ar fi influența mass-media și legăturile culturale prin Biserica Ortodoxă. Având în vedere

interesele și instrumentele esențiale ale Rusiei, sprijinul acordat de Rusia partidelor anti-europene și organizațiilor marginale din Moldova ar trebui să crească pentru a submina nu numai vectorul proeuropean al Republicii Moldova, ci și mediul general de securitate în țară. Rusia încearcă să-și consolideze, de asemenea, influența mediatică, culturală și religioasă în Moldova.²⁸

Cât despre *sprijinul economic și financiar* al Rusiei oferit direct și indirect regiunii secesioniste, adică sursele de finanțare a Transnistriei. Raspunsul *per se*, ar fi destul de dificil de estimat. Dar, urmare a discuțiilor avute cu experți în domeniu, inclusiv cu persoane buni știutori a conjuncturii din zonă, s-a constatat că Federația Rusă anual, până nu demult, finanța regimul prin diverse mijloace cu peste 15-20 milioane USD *finanțări directe*, în special pentru ajutorul social, plata îndeminizațiilor pentru pensii etc.²⁹ Din cadrul *plăților indirecte* este și aspectul de livrare a gazelor naturale. Acestea se furnizează exclusiv de compania rusă “Gazprom” și, mai mult decât atât, de 25 de ani Transnistria nu plătește niciun cent pentru el. Aceasta de fapt nu înseamnă că și datoria nu se contabilizează. Or, respectiva a ajuns la o sumă astronomică de peste 6 mlrd. USD (aproape cât PIB-ul Moldovei) sau de 6 ori mai mare decât PIB-ul teritoriului separatist. Or, anual pentru gazele naturale consumate, atât de populație, cât și întreprinderi, se acumulează peste 350-400 milioane USD.

Activitatea de contrabandă, care este evaluată conform spuselor experților la 10-15 mil. USD lunar (inclusiv, a mărfurilor și produselor cu geneză din porturile ucrainene Iliciiovsk sau Odessa), respectiv cu o maximă de 150 milioane USD anual, cu toate ca alte surse indica cifra de 500 milioane USD sau chiar mai mult³⁰. Aparent, viramentele în buget a întreprinderilor locale, care sunt evaluate la cca 180-200 mil. USD, dar departe spun alții că ar fi adevărat. În tot cazul, toate astea, plus alte surse cu „șmecherii” rezultă o sumă între 700-900 milioane USD, ținând cont că suportul Rusiei este cuantificat cam la cca 500 milioane USD anual. Or, aceasta valoare este comparabilă cu cea a comerțului extern al Transnistriei, similar PIB-ului regiunii.

UNIUNEA EUROPEANĂ

UE este unul dintre cei mai activi actori din Moldova, a căror influență s-a remarcat în ultimul deceniu, dar mai ales în ultimii trei ani. Cu toate acestea, interesele geopolitice din Moldova ale „vechilor” membri ai UE (Germania, Franța) nu sunt în mod necesar aliniate la interesele membrilor „noi”. Interesele cheie ale celor dintâi sunt prevenirea escaladării *conflictului transnistrean*, *controlul migrației și traficului de ființe umane* (condiții primordiale de-altfel, conform Acordului de Asociere UE-RM). În special, Germania nu este înclinată să își riște relațiile strategice cu Rusia, având o politică anti-Rusia în Moldova. Noii membri ai UE, cum ar fi Polonia, Republica Cehă și eventual Ungaria, au interese mai „rezervate”, inclusiv de a nu permite influența crescândă a Rusiei în Moldova și în regiunea transnistreană.

Unele dintre aceste țări au declarat, de asemenea, că au o datorie morală față de o altă țară (Moldova), care poate fi onorată prin aducerea Republicii Moldova în UE. Un numitor comun al acestor poziții

²⁸ <http://larics.ro/tag/dezinformare/>

²⁹ <http://moldnova.eu/ro/relatia-patron-client-dintre-rusia-si-transnistria-15046.html/>

³⁰ <http://www.digi24.ro/opinii/corespondenta-cum-au-ajuns-ue-si-romania-prioritare-la-tiraspol-698040>

diferite este că Moldova ar trebui să fie o poveste de succes (poveste care de fapt a fost spulberată la noi după toate luptele politice de după alegerile parlamentare și prezidențiale) a Politicii Europene de Vecinătate, adică dezvoltarea politică și economică a țării și reducerea potențialului intern conflictual. Influența UE se desfășoară în principal prin canale și instrumente pe termen lung, dar aparent puternice, ca asistență financiară, inclusiv sprijin bugetar direct, sprijin tehnic și consultativ la nivel înalt, investiții străine directe, sprijin în rezolvarea conflictului transnistrean, securizarea frontierelor Misiunea Europeană de Asistență la Frontiera Republicii Moldova și Ucraina (EUBAM), piața de export, programele educaționale, liberalizarea vizelor și a comerțului.

UE a propus Transnistriei un „*Non paper*”, în schimbul nedorinței de participare a acesteia la negocierile privind implementarea DCFTA, dar să aplice totodată Preferințele Comerciale Autonome (PCA) pînă la sf. de 2016. Totuși, cum relatam anterior, o statistică relevantă în acest sens nu există. Mai mult, o bună parte din experți indică faptul că entitățile comerciale din stînga Nistrului nu prea îndeplinesc standarde conform condiționalităților DCFTA. Mai mult, UE mult a investit în instrumentul Capacity Building Measures (**CBM**) – consolidare a încrederii (*capacity building measures*) – cca 30 milioane Euro (diverse proiecte sociale și de infrastructură), dar cum să integreze aceste structuri cu malul drept nu prea sa chibzuit. S-a încercat prin diferite instrumente a Delegației UE de la Chișinău să apropie cele două maluri prin modalități de cooperare a Administrației Publice Locale (APL), însă partea transnistreană nu a binevoit aceasta.

UCRAINA

Ucraina poate fi văzută în mod eronat ca un jucător secundar în Moldova, în particular pentru zona transnistreană. De fapt, Ucraina are interese importante în Moldova și promovează în mod activ aceste interese. În timp ce Rusia înțelege că reunificarea politică a Republicii Moldova și a României nu este un proiect serios, Ucraina se teme dacă nu de reunificare decât de sincronizare a pozițiilor Republicii Moldova și României. În ceea ce privește regiunile de frontieră care în trecut aparțineau României sau Moldovei. Pe de altă parte, escaladarea conflictului din estul Ucrainei, precum și unele mișcări diversive din regiunea Odessa, fac ca aceasta țară să fie mult mai interesată și să acorde suport Republicii Moldova. Respectiv, schimbarea dramatică a poziției ucrainene față de conflictul transnistrean după agresiunea rusă din estul țării este mai mult decît vădită.

Operarea punctului comun de trecere a frontierei Pervomaisk-Cuciurgan, care a fost planificată pentru 1 iunie 2017 dar care din mai multe motive tergiversează, poate pune capăt dimensiunilor enorme a activităților de contrabandă mai ales prin acest segment de trecere (care se cifrează, potrivit unor surse,³¹ la peste 100 milioane USD). Din acest motiv, Ucraina este interesată să delimiteze definitiv și cît de curînd frontiera cu Moldova. Ucraina are, de asemenea, o miză în soluționarea conflictului transnistrean urmare a conflictului cu Rusia din regiunea de est a Ucrainei, care pînă la izbucnirea acestuia se credea că ar avea o agendă ascunsă privind Transnistria. Acutalmente, Ucraina susține integrarea profundă a Republicii Moldova cu UE, chiar dacă la multe capitole, inclusiv implementarea DCFTA sau AA, Moldova este cu mult înaintea vecinilor săi din Est.

³¹ <http://www.allmoldova.com/ro/news/controlul-comun-la-punctul-de-trecere-pervomaisk-cuciurgan-posibil-din-iunie-1>

SUA vs. OSCE

Atât SUA, cât și OSCE la rândul, concep zona Mării Negre în termeni globali și prin intermediul binomului stabilitate-instabilitate ca unul destul de primordial din punct de vedere al securității, mai ales urmare a evenimentelor din Estul Ucrainei și criza refugiaților din Asia și Africa către Europa. Astfel, conflictul din Transnistria este un focar de instabilitate care ar și consecințe financiar-economice semnificative în regiune, dar – se pare – în limitele în care SUA insistă în nume propriu pentru eliminarea sa. *Instabilitatea este susținută de către Rusia și este un instrument de acțiune în relațiile cu statele din zonă*, nu și în relație cu SUA.

Subiectul Transnistria se pare că are o prioritate deosebită în relația directă dintre SUA și Rusia, iar prezența din ce în ce mai vizibilă a OSCE în regiune, face că problema să fie una prioritară în zonă. În repetate rânduri, SUA au îndrumat și sugerat României să abordeze cu Rusia această problemă. De aceea, simpla existență a unui parteneriat între România și SUA nu va putea fi invocată în relația Bucureștiului cu Moscova, deoarece în strategia de politică externă americană există o ierarhizare a relațiilor partenariale. Criteriul de ierarhizare este importanța fiecărui partener și modul în care se inserează acesta în echilibrul de putere global. Respectiv, situația Transnistriei trebuie pusă pe masa de negociere ruso-americană în condițiile redefinirii (sau definirii mai concrete) a intereselor americane în zona Mării Negre.

Puterea și aspecte de implementare a DCFTA și Transnistria

ASPECTE GENERAL-DESCRIPTIVE

Trebuie să specificăm că începând cu 2016 implementarea prevederilor Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv (ZLSAC) sau DCFTA este obligatorie pe întreg teritoriul țării, inclusiv în regiunea transnistreană. Respectiv, putem spune că a trecut un an și jumătate de la intrarea în vigoare a DCFTA cu UE pentru a acoperi întregul teritoriu al Republicii Moldova, însă nu prea sunt aspecte justificative privind anumite progrese înregistrate în acest sens în regiunea transnistreană.³² Totuși, trebuie să specificăm că cca 65% din exporturile Transnistriei sunt orientate către țările membre UE.

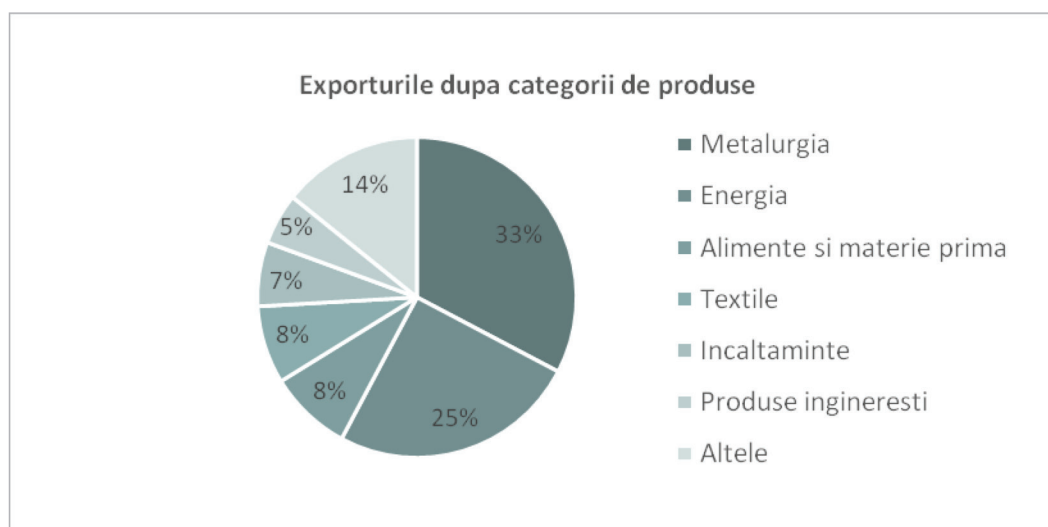
Insuficiența informațiilor generează suspiciuni și, probabil, confuzie cu privire la procesul real de aliniere a Țiraspolului la angajamentele asumate de Chișinău în privința liberalizării comerțului cu UE. Trebuie să menționăm că regiunea este destul de dependentă și deschisă de comerțul său etern. Valoarea totală a exporturilor și importurilor transnistrene este similară sau uneori chiar depășește PIB-ul său.

Astfel, vulnerabilitatea la șocurile externe este extrem de ridicată. Această expunere este mărită de o concentrare moderată a exporturilor, atât în ceea ce privește structura produsului, cât și destinațiile geografice. În plus, peste 30% din câștigurile din export ale regiunii provin din exportul de energie electrică livrat în Moldova. Toate aceste exporturi se datorează, în principiu, 4-5 întreprinderi mari transnistrene. Deci, în mare parte sunt 4-5 giganți industriali precum Uzina Metalurgică de la Râbnita, Centrala Termică de la Cuciurgan, Fabrica Tirotext, Fabrica de ciment de la Râbnita, sunt de fapt întreprinderile principale care furnizează aceste fluxuri comerciale externe. Aceste întreprinderi sunt, de asemenea, principalii furnizori de venituri atunci când vorbim despre încasările bugetare.

În contextul dat trebuie de specificat că *peste 36% din mărfurile transnistrene exportate (cca 40%) sunt direcționate către malul drept al Nistrului*, adică Republicii Moldova, respectiv jumătate din aceste exporturi sunt pe seama energiei electrice furnizate.

După cum se arată în **figura 2** (pag. 24), exporturile regiunii sunt practic dominate de trei industrii: metale și articole din metale, produse energetice și produse din industria ușoară, care împreună reprezintă aproximativ 80% din totalul exporturilor. La rândul lor, aceste produse sunt exportate de doar câteva companii mari care au fost menționate mai sus. Astfel, economia transnistreană este concentrată atât în ramurile industriale, cât și în numărul întreprinderilor din fiecare sector. Acest lucru expune regiunea la un risc foarte mare.

³² <http://hotnews.md/articles/view.hot?id=39237>

Figura 2. Exporturile transnistrene după principalele categorii de produse în 2016, % din total

Sursa: „Ministerul dezvoltării economice” a regiunii transnistrene și calculele autorului, <http://mer.gospmr.org/>

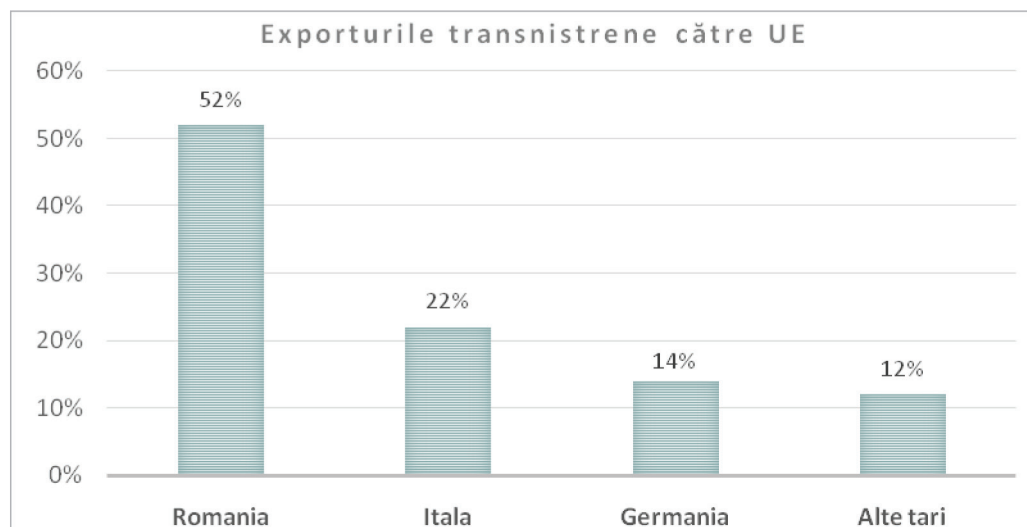
Mai trebuie să specificăm că în structurile de licențiere a Republicii Moldova, în special la Camera Înregistrării de Stat, sunt documentate inclusiv cu drept de a exporta în UE peste 2400 de entități juridice ai regiunii transnistrene. Respectiv, tranzacțiile comerciale ale acestora sunt catalogate și clasificate ca produse și servicii ale Republicii Moldova, deși Transnistria nu este recunoscută de comunitatea internațională. De exemplu, produsele energetice reprezintă aproximativ 2/3 din exporturile din Transnistria în Moldova. Mai mult, trebuie să ținem seama de faptul că majoritatea companiilor cu sediul în Transnistria și care au relații comerciale cu statele membre ale UE sunt de asemenea înregistrate legal ca agenți economici în structurile juridice ale Republicii Moldova.

Cu alte cuvinte, companiile transnistrene pot livra produse pe piața comunitară pe baza cotelor duty-free stabilite pentru Republica Moldova. Cu toate acestea, autoritățile Chișinăului nu percep taxe de import pentru aceste companii cu condiția ca produsele lor să fie controlate de organele constituționale ale RM și declarația lor în forma prescrisă de Serviciul Vamal.

Desigur, trecutul istoric și vectorul politic urmat de autoritățile transnistrene au influențat, firesc structura geografică a comerțului său extern. Astfel, la sfârșitul anului 2012, aproximativ 66% din exporturi au fost direcționate către țările CSI, respectiv și peste 78% din importuri. Totuși, lucrurile au evoluat cardinal, ponderea UE la sf. anului 2016 a constituit cca 65%. Respectiv, este vizibilă reorientarea mediului de afaceri din Transnistria către piața UE. Este interesant faptul că principalul partener în ceea ce privește exporturile către UE este România, care reprezintă jumătate din exporturile regionale orientate spre UE. Alți parteneri comerciali importanți din UE sunt Italia și Germania. Astfel, peste 87% din exporturile regiunii către UE sunt orientate în mod specific către cele trei piețe menționate în context (**Figura 3**, pag. 24).

REPERE ACCEPTABILE PENTRU IMPLEMENTAREA ZLSAC

Având în vedere angajamentele luate față de UE, ZLSAC sau DCFTA a devenit obligatoriu pentru aplicare de la 1 ianuarie 2016. De fapt, o astfel de prevedere derivă din Acordul de asociere (articolul

Figure 3. Exporturile transnistrene structurate pe anumite state din UE, 2016, % din total

Sursa: „Ministerul dezvoltării economice” a regiunii transnistrene și calculele autorului, <http://mer.gospmr.org/>

462) semnat încă iunie 2014 și intrat în vigoare în iulie 2016. De regulă, ignorarea acestei clauze poate genera consecințe grave, în special anularea regimului comercial preferențial pentru teritoriul neconform, care este regiunea transnistreană.

Dacă ne amintim, atunci pe durata anului 2015, Chișinăul și Tiraspolul au purtat tot felul de negocieri pentru a conveni asupra unei formule acceptabile care să permită punerea în aplicare a anumitor aspecte ale ZLSAC (eliminarea taxelor la importurile din UE, îndeplinirea cerințelor de calitate și asigurarea accesului autorităților moldovenești în regiune pentru desfășurarea activităților de supraveghere etc.). În schimb, întreprinderilor transnistrene li s-a permis să-și desfășoare exportul.

La sf. anului 2015, Bruxelles-ul a primit de la autoritățile moldovenești o listă „road map”, a angajamentelor asumate de Tiraspol intitulată „Măsuri pentru facilitarea accesului întreprinderilor transnistrene pe piața UE”. În mare parte, UE a făcut totuși publice pozițiile celor două părți, evitând în același timp prea multă publicitate, pentru a nu afecta procesul de negociere destul de dificil. Totodată, nu UE, ci Chișinăul, împreună cu Tiraspolul, sunt responsabile pentru implementarea corespunzătoare a ZLSAC. Respectiv, administrația de la Tiraspol a acceptat o serie de măsuri care au fost aprobate de Chișinău și UE. Ulterior, organul de conducere constituit pe baza Acordului de Asociere - Consiliul de Asociere UE - Republica Moldova - a decis că ZLSAC să fie implementat în toată Moldova începând cu 1 ianuarie 2016. Respectiv, prevederile DCFTA sunt egal atribuite și pe seama întreprinderilor transnistrene.

„ROAD MAP-UL” PENTRU ADMINISTRAȚIA TRANSNISTREANĂ

Cu toate că s-au dus negocieri concludente între părți, în realitate, nu există un mecanism clar prin care partea moldovenească asigură implementarea ZLSAC în regiunea transnistreană, dacă este vorba doar de un set de angajamente („foaie de parcurs”) realizate de Tiraspol, care de regulă nu sunt cunoscute de către public. Multe dintre măsuri au fost implementate mai devreme, când au existat

Preferințele Comerciale Autonome (PCA) și rămân valabile și acum (cum ar fi accesul autorităților specializate la întreprinderile exportatoare din regiunea transnistreană etc.).

Măsurile cele mai problematice se referă în principal la eliminarea și reducerea taxelor la importurile din UE, care se ridică la 10-15 milioane USD și reprezintă aproximativ 5% din veniturile bugetului regiunii. Totuși, dacă aceste resurse nu sunt adunate, atunci este necesară compensarea din alte surse. O soluție ar fi, care de fapt este considerată și cea mai plauzibilă, dar și cea mai dificilă, este de a modifica politica fiscală și de a **introduce TVA care nu există în regiune acum**. **Introducerea TVA** va afecta prețurile produselor de consum importate. Inevitabil, acest lucru va afecta în mod semnificativ puterea de cumpărare a transnistrenilor și va influența atitudinea publică față de autoritățile separatiste.

Respectiv, pârghiile de punere în aplicare a elementelor din DCFTA depinde strict de calculele politice ale Tiraspolului, care pot fi raliate la interesele economice ale conglomeratului Sheriff și care *de facto* a preluat controlul legiuitorului și executivului separatist. Totodată, ca și în cazul altor acțiuni ale Tiraspolului față de Chișinău și UE, considerăm că avansarea unui asemenea instrument a fost imposibil fără consimțământul Moscovei, de la formularea sa chiar în 2015.

ESTE SAU NU APLICAT ZLSAC-UL ÎN TRANSNISTRIA?

Conform deciziei Consiliului de asociere UE-Moldova³³ din decembrie 2015, punerea în aplicare a ZLSAC în regiunea transnistreană ar trebui reexaminată în zece luni, și anume în noiembrie 2016 și apoi o dată pe an. Totuși, aplicarea plenară a acestui acord pe întreg teritoriul RM, inclusiv Transnistria a început de la 1 iulie 2016.

Aceași decizie prevede că Comitetul de asociere, care este format din funcționari moldoveni și europeni de rang înalt, este responsabil de monitorizarea implementării. Acesta trebuie să raporteze progresul Consiliului de Asociere³⁴, care include cel puțin o dată pe an membrii Guvernului Republicii Moldova și reprezentanții Bruxelles-ului (Consiliul UE și Comisia Europeană). Deocamdată, nu există nicio dispoziție prin care Chișinăul și Bruxelles-ul să prezinte rezultatele monitorizării în public.³⁵ Totuși, mai multe surse indică, că prevederile DCFTA sunt actualmente implementate în proporție de cca 80% de către autoritățile moldovenești, în schimb pentru entitățile transnistrene cu drept de activitate în spațiul european din pacate nu există date relevante în acest sens.

Decizia Consiliului de Asociere prevede că autoritățile ar trebui să știe cum este implementat DCFTA în regiunea transnistreană, dar faptul că datele de monitorizare sunt absente arată că transparența procesului nu contează prea mult.

Necorespunderea autorităților moldovenești și, de asemenea, a Bruxelles-ului pentru a clarifica acest subiect este legată de situația din regiunea transnistreană. Pe de o parte, europenii și Chișinăul

³³ <http://www.consilium.europa.eu/ro/meetings/international-ministerial-meetings/2017/03/31/>

³⁴ <http://www.mfa.gov.md/img/docs/Agenda-de-Asociere-RO.pdf>

³⁵ <http://dcfta.md/al-treilea-raport-ipre-privind-monitorizarea-implementarii-acordului-de-asociere-rm-ue-noiembrie-2015-martie-2016>

vor să mențină calmul în jurul acestei chestiuni sensibile pentru Tiraspol, care trebuie să combine integrarea euroasiatică ca un obiectiv geopolitic permanent cu liberalizarea graduală de facto a comerțului cu UE ca obiectiv economic. Pe de altă parte, tăcerea Chișinăului și a UE, în cadrul Consiliului de Asociere, ar putea însemna că Tiraspolul nu a implementat nimic semnificativ în măsura în care procesul este în general foarte dificil. Astfel, proporția procentuală de îndeplinire a condiționalităților DCFTA pentru întreprinderile transnistrene este extrem de dificil de cuantificat.

Conjunctura politică și economică din regiune este volatilă, în timp ce conglomeratul Sheriff, care a fuzionat cu puterea politică de la Tiraspol, dorește să beneficieze de preferințele comerciale anterioare, de preferință fără să facă nicio schimbare fiscală (inclusiv aplicarea TVA). De aceea, Chișinăul și Bruxelles-ul urmăresc cu atenție mișcările noului lider transnistrean Vadim Krasnoselky și ale corpului legislativ separatist dominat de sateliții *Sheriff*-ului.

Pentru UE, reducerea și eliminarea treptată a drepturilor de import sunt esențiale. Iată de ce ajustările inițiate la politica tarifară vamală referitoare la anumite categorii de produse reprezintă un semnal pozitiv. Dar acest lucru pare insuficient pentru a arăta că elementele ZLSAC sunt implementate cu adevărat și ireversibil de către regiune. De exemplu, obiectivele noii administrații transnistrene se opun acestor așteptări. Potrivit acestora, se exclude creșterea presiunii fiscale asupra întreprinderilor transnistrene și a persoanelor fizice. Dimpotrivă, Krasnoselsky pentru 2017 planificase noi concesii fiscale. Astfel de decizii nu favorizează deloc *introducerea TVA* care să stimuleze și mai mult reducerea sau anularea taxelor la import.

Deocamdată, nu există dovezi clare prezentate de către Chișinău sau Bruxelles oficial cu privire la implementarea de către Tiraspol a elementelor centrale ale ZLSAC, și anume eliminarea și reducerea taxelor la importurile din UE. În pofida acestui fapt, exporturile din regiune continuă să ajungă pe piața UE pe baza vechilor practici care existau în timpul regimului de preferințe comerciale autonome, dar numai pentru că Tiraspolul a promis să se conformeze. Deci, pentru moment, putem spune că UE și Chișinăul implementează ZLSAC și acest lucru permite Tiraspolului să exporte. Totuși, același lucru nu se poate spune încă despre regiunea transnistreană.

Transparența procesului de implementare a ZLSAC în regiunea transnistreană este omisă chiar dacă acest principiu este prevăzut în corpul Acordului de Asociere. Atât Chișinăul, cât și Bruxellesul sunt obligați să familiarizeze opinia publică din Moldova și UE cu evoluțiile. În cele din urmă, o posibilă „pârghie” pentru punerea în aplicare a ZLSAC în regiunea separatistă ar trebui să fie în primul rând instituționalizată și apoi publicată, inclusiv rezultatele monitorizării, nu *doar exclusiv din partea actorilor societății civile*. În caz contrar, se pare că din proces se face un secret, iar lucrurile esențiale fiind mușamalizate față de public.

Unele scenarii în viitorul apropiat

MAI MULTĂ ALINIERE SAU MAI MULTĂ DIVERGENȚĂ COROBORATĂ DE RISCURI

- ***Status quo*-ul: cât este oare de durabil?**

Suportul financiar, politic și energetic rusesc, în paralel cu preferințele comerciale autonome din partea UE care au existat până la jumătatea lui iulie 2016, au creat iluzia unei poziții destul de confortabile pentru companiile și autoritățile locale. Totuși, administrația de la Tiraspol este mai mult înclinată să accepte actualul *status-quo* în pofida unei alt model de schimbare a conflictului. Însă, din pucat de vedere economic și financiar actuala conjunctură izolează și mai mult regiunea față de lumea exterioară, transformând-o într-o enclavă *de iure* și *de facto*. Și chiar dacă companiile pot exporta spre UE fără taxe vamale și, în același timp, beneficiază de avantaje competitive grație tarifelor reduse la resursele energetice, precum și de ajutor direct din partea autorităților din regiune, regiunea devine din ce în ce mai izolată. Odată cu intrarea în vigoare a Acordului de Asociere și DCFTA, preferințele comerciale din partea UE sunt condiționate de o serie de reforme care obligă autoritățile din regiune să părăsească această „zonă de confort”, iar companiile să depună eforturi suplimentare pentru a se conforma cu standardele UE. În aceste circumstanțe, autoritățile, împreună cu grupurile oligarhice care controlează principalele companii din regiune, întreprind acțiuni pentru a menține poziția de *status quo*. Respectiv, subiectul menținerii *status-quo*-ului versus implementarea prevederilor Acordului constituie un subiect central de discuții între autoritățile de la Chișinău, Tiraspol, Bruxelles și chiar Moscova. Astfel, atât Federația Rusă, cât și Tiraspolul deopotrivă sunt interesați în perpetuarea sării de lucru actuale.

- **Separarea politică a celor 2 maluri: vor permite vecinii?**

Conflictul armat din estul Ucrainei, care s-a soldat cu peste 10.000 de jertfe omenești, respectiv cu pierderi financiare estimate la peste 120 miliarde USD³⁶. Respectiv, Ucraina cu certitudine nu și-ar dori un asemenea clișeu la frontiera de vest a țării. Mai ales, în pofida „acceptării” și „susținerii” regiunii până la izbucnirea conflictului, Ucraina în prezent este total împotriva unui „divorț” dintre Moldova și Transnistria. Or, o atare situație îi poate crea mult mai multe probleme pe care aceasta la are, inclusiv în estul țării. Mai mult, nici România nu ar fi încântată de o asemenea conjunctură, ținând cont de relația ei cu UE și NATO. Pentru că Bucureștiul vrea să fie luat în calcul de UE și NATO ca furnizor de securitate și expertiză în regiune.

- **Escaladarea conflictului?**

O escaladare bruscă și vehementă a conflictului presupune sute sau chiar mii de jertfe omenești, coroborate cu un număr mare de persoane strămutate, refugiați etc. Respectiv, această conjunctură

³⁶ <http://cursdeguvernare.ro/bloomberg-sangerosul-razboi-din-estul-ucrainei-a-secatuieste-economia-tarii.html>

ar putea arăta ca o vedere similară din perimetrul unor actuale țări africane sau asiatice care „generează” fluxuri imense de refugiați către Europa și nu numai, dar care la rândul aduc prejudicii de milioane de euro³⁷. Respectiv, potrivit datelor Poliției de Frontieră, escaladarea conflictului va duce la creșterea numărului de refugiați și în Republica Moldova, care de asemenea se va solda cu cheltuieli economice și bugetare.

³⁷ https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/brochure-migration-and-asylum/brochure_asylum_and_migration_ro.pdf

Concluzii și recomandări

ASPECTE TRANSNISTRENE DE REINTEGRARE

☞ Indubitabil, <u>factorul etnico-demografic</u> influențează rapiditatea soluționării;	✗
☞ DCFTA (neparticiparea la negocieri), însă li s-a oferit aplicarea ATP până la sf. 2016 – , respectiv <u>întreprinderile transnistrene cu drept de export în UE sunt departe de a îndeplini standardele DCFTA</u> ;	✗
☞ <u>Deficitul de voință politică</u> de la Tiraspol în soluționarea diferendului;	✗
☞ <u>Sursele de finanțare a regiunii</u> – FR (<i>directe și indirecte</i>), contrabanda, neachitarea plenară a resurselor energetice, în particular a gazelor naturale;	
☞ <u>Defalcările bugetare</u> a întreprinderilor gen UMR, CEC Ccuciurgan, Fabrica Tirotext etc. – <u>cca 500 mil. USD</u> ;	✗
☞ În structurile de la Chișinău sunt documentate <u>cca 2400 întreprinderi din regiunea transnistreană cu drept de export în UE</u> , or cca <u>65% către UE</u> ;	✓

REPERE ALE REPUBLICII MOLDOVA CE SUPOARTĂ PROCESUL DE REINTEGRARE

☞ Marea majoritate a populației de la Chișinău este PRO REINTEGRARE;	✓
☞ Peste 95% din agenții economici exportatori din RM sunt cu drept de operaționalitate și activitate în statele UE;	✓
☞ Voința politică de la Chisinau este <i>grosso modo</i> PRO REINTEGRARE;	✓
☞ Cca 80% din condiționalitățile DCFTA au fost realizate;	✓
☞ Cca 65% din comerțul extern este realizat cu partenerii din UE;	✓

REPERE SPECIFICE DE REALIZAT ÎN CADRUL PROCESULUI DE REINTEGRARE

- Este necesară realizarea unui oficial impact assesment + cost-benefits impact *d.p.d.v.e.*;
- ***Modelul econometric Monte Carlo**** – finanțări în mod gradual de cca 9 mlrd. USD;³⁸
- ***Toate părțile implicate*** trebuie să renunțe la orice tip de interese și instrumente urmărite;

³⁸ Modelul *Monte Carlo* poate fi utilizat la soluționarea problemelor cu aspecte de interpretare probabilistică, or datele statistice disponibile dintr-un sistem pot fi cuatificate ca un produs la puterea treia. Respectiv, cifrele oficial identificate pentru regiunea transnistreană (inclusiv de la banca republicană transnistreană și ministerul dezvoltării economice), care converg în mare parte PIB, sistemul bancar, industria, agricultura și transporturile au fost calculate în baza acestuzi model de regresie. Astfel, suma empiric obținută și care ar putea fi direcționată spre diverse măsuri economice de reintegrare a celor două maluri ale Nistrului.

- **Capitalul uman** urmează a fi recalificat conform standardelor vocațional-specifice ale UE;
- **Agricultura** – delăsată, slab tehnologizată și neeficientă, dar cu mare potențial de produce;
- **Industria** – o serie de aspecte funcționale a ramurii converg la modele europene în domeniu;
- **Transporturile** – probleme interconexe, inclusiv ce vizează drumurile și înregistrarea auto;
- **Sistemul financiar-bancar** – mai mult sau mai puțin compatibil și tehnologiilor de operare.

Managementul riscurilor

Finalmente, am realizat o simulare tentativă de *risk assesment/impact* asupra sectoarelor relativ lejer de reintegrat în sistemul economic comun și care contribuie cu o valoare adăugată brută esențială în realizarea PIB-ului regional. Astfel, *comerțul extern* ar fi cel mai simplu de reintegrat dat fiind simplul motiv ca cca 65% din exporturile regiunii sunt direcționate spre UE, iar peste 2400 entități transnistrene sunt înregistrate în structurile constituționale de la Chișinău. Respectiv, *infrastructura de transport și comunicații*, precum și *agricultura* ar fi ramurile ipotetic cu cele mai ridicate riscuri de reintegrare.

Probabilitatea	%	Index	Foarte scăzut	Scăzut	Mediu	Ridicat	Foarte ridicat
Foarte ridicată	81-100	5					
Ridică	61-80	4				Transport Agricultura	
Medie	41-60	3			Industria		
Scăzută	21-40	2		Sistemul financiar			
Foarte scăzută	1-20	1	Comerțul extern				
		Impact	1	2	3	4	5

RECOMANDĂRI CRUCIALE DE URMAT

- 1 Voința politică trebuie să fie primordială în procesul de reintegrare;
- 2 Comunicarea între părțile beligerante este extrem de utilă și esențială;
- 3 Grupurile sectoriale de lucru (13/6 – conțin o tentă economică de realizare);³⁹
- 4 Diferse platforme de dialog – fie ONG, guvernamentale, cercetare și producție;
- 5 Crearea unor entități în cadrul structurilor guvernamentale cu abilități specifice procesului de reintegrare teritorială a țării;
- 6 Trebuie realizate eforturi conjugate pentru implementarea plenară a diverselor prevederi și condiționalități din cadrul DCFTA în regiune!

³⁹ <http://www.lact.ro/2017/05/28/alina-gvidiani-grupurile-de-lucru-sectoriale-platforma-tehnica-de-interactiune-in-cadrul-dialogului-chisinau-tiraspol/>

Bibliografie selectivă

1. www.viitorul.org
2. www.statistica.gov.md
3. [https://ro.wikipedia.org/wiki/Recens%C4%83m%C3%A2ntul_popula%C8%9Biei_%C8%99i_al_locuin%C8%9Belor_din_2014_\(Republica_Moldova\)](https://ro.wikipedia.org/wiki/Recens%C4%83m%C3%A2ntul_popula%C8%9Biei_%C8%99i_al_locuin%C8%9Belor_din_2014_(Republica_Moldova))
4. https://ro.wikipedia.org/wiki/Economia_Republicii_Moldova
5. <http://documents.worldbank.org/curated/en/778601467989461212/Competitiveness-in-Moldova-s-agricultural-sector>
6. <http://www.ipp.md/lib.php?l=ro&idc=156&year=2017>
7. <http://www.lapunkt.ro/2016/07/26/interviu-igor-munteanu-republica-moldova-directia-vest-si-iesirea-din-prizonieratul-lumii-slave/>
8. <http://www.dw.com/ro/expert-%C3%AEn-problema-transnistrean%C4%83-situa%C8%9Bia-%C3%AEn-st%C3%A2nga-nistrului-va-r%C4%83m%C3%A2ne-aceea%C8%99i/a-36801127>
9. http://www.viitorul.org/files/library/STUDIUL_TRANSNISTRIA.pdf
10. <http://flux.md/stiri/social/populatia-transnistriei-scazut-cu-143-la-suta.html/>
11. <http://en.odfoundation.eu/a/8180,the-captured-state-politically-motivated-prosecution-in-moldova-and-usurpation-of-power-by-vladimir-plahotniuc>
12. <http://parlament.md/StructuraParlamentului/Fractiuniparlamentare/tabid/83/language/en-US/Default.aspx>
13. <https://point.md/ro/noutati/politica/psrm-sustine-federalizarea-republicii-moldova>
14. <http://www.timpul.md/articol/daca-republica-moldova-ar-adera-la-uniunea-vamala-rusia-belarus-kazahstan---34806.html>
15. http://adevarul.ro/international/europa/cel-mai-puternic-om-moldova-vanat-jaful-secolului-1_57a203f25ab6550cb8728710/index.html
16. <http://ipn.md/ro/politica/82494>
17. http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?locations=RO-MD-HU-RS-BG-UA&name_desc=true
18. <http://www.ziare.com/international/transnistria/cat-de-mult-ar-trebuie-sa-ne-intereseze-transnistria-i-1445563>
19. <http://larics.ro/tag/dezinformare/>
20. <http://moldnova.eu/ro/relatia-patron-client-dintre-rusia-si-transnistria-15046.html/>
21. <http://www.digi24.ro/opinii/corespondenta-cum-au-ajuns-ue-si-romania-prioritare-la-tiraspol-698040>
22. <http://www.allmoldova.com/ro/news/controlul-comun-la-punctul-de-trecere-pervomaisc-cuciurgan-posibil-din-iunie-1>

23. <http://hotnews.md/articles/view.hot?id=39237>
24. <http://www.consilium.europa.eu/ro/meetings/international-ministerial-meetings/2017/03/31/>
25. <http://www.mfa.gov.md/img/docs/Agenda-de-Asociere-RO.pdf>
26. <http://dcfta.md/al-treilea-raport-ipre-privind-monitorizarea-implementarii-acordului-de-asociere-rm-ue-noiembrie-2015-martie-2016>
27. <http://cursdeguvernare.ro/bloomberg-sangerosul-razboi-din-estul-ucrainei-a-secatuieste-economia-tarii.html>
28. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/brochure-migration-and-asylum/brochure_asylum_and_migration_ro.pdf
29. <http://www.lact.ro/2017/05/28/alin-gvidiani-grupurile-de-lucru-sectoriale-platforma-tehnica-de-interactiune-in-cadrul-dialogului-chisinau-tiraspol/>

